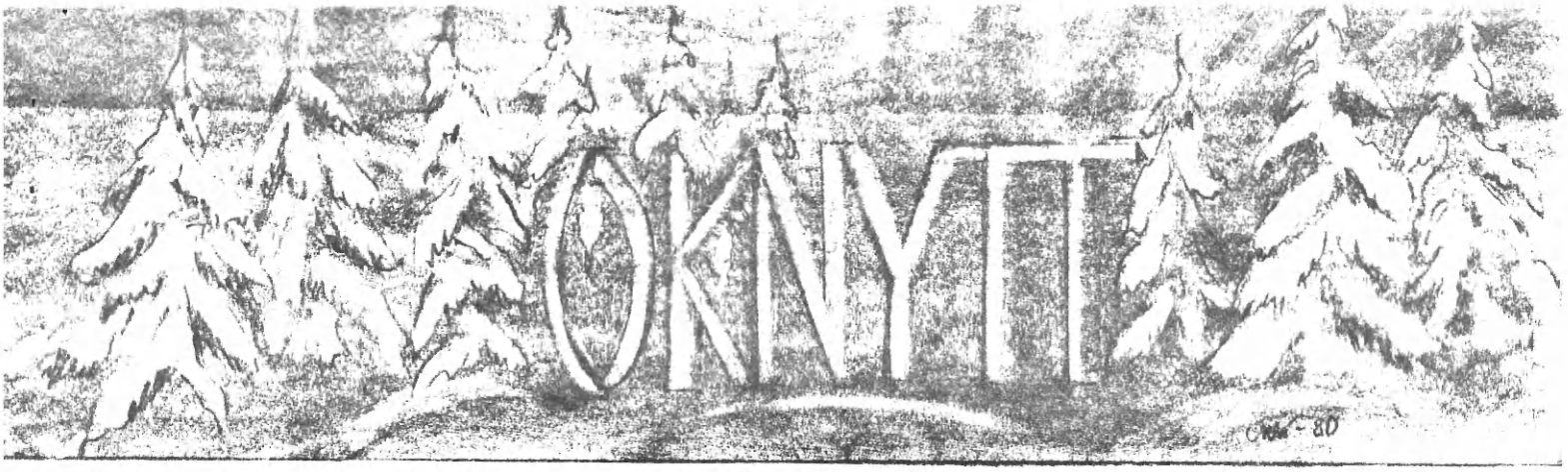

M E D L E M S B L A D F Ö R J O H A N N O R D L A N D E R - S Ä L L S K A P E T

N R 1 / 1 9 8 0 Å R G Å N G 1

O K N Y T T

"Förbi och genom lägdorna går en slingrande väg och på den en fjällbogumma som varit hos handlarn. Hon bär en näfverkont och stickar på en grå långstrumpa under marschen utan att stappla. - - - Du skall se henne skynda mera vid somliga ställen i skogen. Där vet du då att vittror bo och oknytt är framme." (Pelle Molin, Gamla Ådalen, i: Saml. skrifter, 1964, s. 317).

Att finna ett bra namn på ett litet medlemsblad för Johan Nordlander-sällskapet är inte så lätt. OKNYTT betyder enligt Johan Nordlander i det gamla Multråmålet 'något övernaturligt, skrömt'. Också Pelle Molin var barnfödd i Multrå. Men ordet har en mycket vidare spridning. Hembygdsforskaren Pehr Stenberg skrev t.ex. redan 1804 i sin ordbok över Umemålet "oknytt 'spökeri' (af o priv. och mån af knyta)". J. E. Rietz' dialektlexikon från 1867 har belägg från flera landskap i mellersta Sverige upp till Ångermanland, och Svenska Akademiens ordbok (SAOB) har funnit oknytt i litteraturen från 1753 till 1948, bl.a. hos stockholmaren Sigfrid Siwertz. Ordet oknytt's ursprungliga innebörd (etymologi) är osäker. SAOB menar att ordet är bildat av det negativa prefixet o- och det dialektala adjektivet knytt 'tyst, prydlig, vacker', men mången norrlänning skulle nog liksom Pehr Stenberg hellre uppfatta det som sammansatt av den nekande förstavelsen o- och en dialektal verbform knytt 'knutet'. Verbet knyta böjdes nämligen ursprungligen svagt: knyta, knytte, knytt. Så gjorde också byta, fastän det nu tenderar att böjas starkt (böt i st. f. bytte). Med oknytt kan alltså jämföras dels de norrländska termerna fyrknytt och sexknytt om timmerbyggnader med fyra resp. sex knutar och dels obytt 'ouppklarat', som är bekant från bl.a. norrländska folkmål, t.ex. Multrå: "Int ha vi na obytt, int".

Vilket språkhistoriskt ursprung oknytt än må ha är det alltså uppenbart att dess underliggande betydelse på många håll i Norrland uppfattas såsom 'oknutet'. Det som inte är ordentligt fastknutet eller fastpålat eller gravlagt har enligt folktron en

benägenhet att gå igen och spöka.

Såsom namn på vårt medlemsblad syftar OKNYTT ju på att innehållet i denna anspråkslösa publikation inte är definitivt och avklarat utan att vi kommer att gå igen med frågor, uppslag och hugskott, antingen det rör gammal övertro eller andra intressanta ämnen i norrländsk hembygds- och kulturforskning. Ett exempel på sådana bidrag är just denna inledningsartikel. Jag skulle inte bli förvånad om den lockar fram tillägg och genmälen från våra medlemmar.

Karl-Hampus Dahlstedt

M E D L E M S F Ö R T E C K N I N G

Sekreteraren har meddelat att följande personer den 1 januari hade inträtt som medlemmar i sällskapet. (S) markerar ständigt medlemskap.

Thorsten Andersson, Uppsala
Bengt Audén, Umeå
Kenneth Awebro, Uppsala

Gunnar Balgård, Umeå
Evert Baudou, Umeå
Tommy Berg, Umeå
Cuno Bernhardsson, Umeå
Kurt Boberg, Umeå
Willy Bohlin, Umeå
Birgitta Bruno, Örnsköldsvik
Margret Bylund, Myckelgensjö
Louise Bäckman, Solna

Gunnar Dahlqvist, Björna
Karl-Hampus Dahlstedt, Umeå (S)
Lars Dahlstedt, Härnösand
Dialekt- och ortnamnsarkivet, Göteborg

Lars-Erik Edlund, Umeå (S)
Erik Ehn, Sundsvall
Katarina Ek-Nilsson, Härnösand
Sture af Ekenstam, Hemavan
Arne Eklund, Tärnaby
Elsi Ekstedt, Umeå
Roger Engelmark, Umeå
Nils Ericsson, Järna
Tom Ericsson, Umeå
Karin Eriksson, Umeå

Karin Ferry, Umeå
Phebe Fjellström, Umeå
Bertil Flemström, Uppsala
Sigurd Fries, Umeå (S)
Per Frånberg, Umeå

Ansgar Grundström, Umeå

Nils Hallan, Dragvoll, Norge
Åke Hansson, Umeå
Rolf Hedquist, Djäkneboda, Bygdeå
Lars Hellberg, Uppsala
Lars Helleberg, Härnösand
Torsten Hellström, Skureå, Sidensjö
Olof Hogling, Södertälje
Gösta Holm, Lund
Karl Axel Holmberg, Uppsala
Barbro Holmgren, Umeå
Mimmie Höijer, Norrbyn, Hörnefors
Barbro Hörnström, Norsborg

Harald Johansson, Umeå
Bengt R. Jonsson, Solna
Karl Jonsson, Örnsköldsvik
Åke Jonsson, Umeå
Karin Juhlin-Dannfelt, Alnö

Margareta Källskog, Uppsala

Carl Hjalmar Lidblom, Härnösand
Else Britt Lindblom, Gammelstad
Kjell Lundholm, Gammelstad
Ingrid Lundin, Härnösand

Bo Lundmark, Funäsdalen
Lennart Lundmark, Umeå

Ada Marcusson, Härnösand
Ann-Christin Mattisson, Uppsala
Evert Melefors, Umeå
Karl Müller, Umeå

Tore Nilsson, Vännäs
Ingeborg Nordin Hennel, Sigtuna
Emil Nordlander, Fällsvik, Nordingrå
Anders Nordström, Björna
Erik Nylander, Bromma
Erik A. Nylander, Domsjö
Eivor Nylund Torstensson, Brunna (S)
Åsa Nyman, Sigtuna
Gunnar Nyström, Uppsala
Anna Greta Näslund, Solna

Roland Otterbjörk, Umeå
David Palm, V:a Frölunda
Gunnar Pellijeff, Uppsala
Bengt Pettersson, Umeå
Lennart Pettersson, Kiruna
Marie-Louise Pettersson, Uppsala
Magnus von Platen, Umeå

Sixten Regestad, Domsjö
Bengt Risberg, Arnäsvall
Claes Rosenqvist, Husum
Allan Rostvik, Uppsala
Israel Ruong, Uppsala

Karl Inge Sandred, Uppsala
Allan Sandström, Karlshamn
Eskil Sandström, Glimåkra
Holger Sjöstedt, Umeå
Skellefteå museum, Skellefteå
Tryggve Sköld, Umeå (S)
Jan Stattin, Prästmon, Nyland
Svante Strandberg, Uppsala
Jan Stålhammar, Uppsala
Per Sundin, Härnösand (S)
Sven Sundin, Saltsjö-Boo
Teo Sundin, Nordmaling
Arne Söderlind, Domsjö
Arne Söderström, Domsjö
Sven Söderström, Uppsala

Annelill Torgilsson, Uppsala

Gränt Wallin, Rossö, Nyland
Sven Wallmark, Härnösand
Charlie Wedin, Bjästa
Astrid Velander, Sundsvall (S)
Jan Velander, Sundsvall (S)
Margit Wennstedt, Umeå
Åsa Werner Ljungström, Uppsala
Frida Westbergh, Bredbyn
Jan Wredenberg, Umeå

Harriet Åberg, Umeå
Per Uno Ågren, Umeå

Runo Ögren, Bjästa
Bo Östelius, Umeå
Jerker Öström, Umeå

R E D A K T I O N E L L T

Som ordföranden säger i programförklaringen för detta medlemsblad kommer i denna anspråkslösa publikation "frågor, uppslag och hugskott, antingen det rör gammal övertro eller andra intressanta ämnen i norrländsk hembygds- och kulturforskning" att behandlas. Till sällskapets redaktör har från en medlem, Arne Söderlind, Domsjö, inkommit följande frågelista:

"Jag är på jakt efter sägner och andra folkminnen från den gamla tradition, som tyvärr mer och mer håller på att dö ut, Avsikten är dels att samla in så mycket som möjligt innan det är för sent, dels att bearbeta materialet för att se vilka upplysningar det kan ge om gångna tider. Materialet kommer så småningom att överlämnas till Dialekt-

och ortnamnsarkivet i Umeå (DAUM). Följande saker intresserar mig särskilt:

1. Förklaringar till namn på byar, åkerlappar, bäckar, flyttblock, grottor m.m.

2. Sägner, exempelvis av typen "Den förste som kom till byn ..."
"Om den där platsen berättas ..."
"Den första kyrkan byggdes av ..." o.s.v.

   Även olika sagor och myter intresserar mig.

3. Berättelser om troll och jättar samt uppgifter om platser med anknytning till dessa (även i samband med vattendrag).

4. Uppgifter om platser där det förekommer "oknytt".

5. Egendomligheter i naturen, som avviker ifrån det normala, såsom stenrösen med onaturligt utseende, gräsbevuxna fläckar i ljungmark och liknande.

Dessutom vill jag gärna veta varifrån uppgifterna kommer (by, uppgiftslämnare), för att kunna i någon mån få reda på hur traditioner överförs.
Brev med uppgifter om sägner och andra folkminnen i anslutning till ovanstående kan sändas direkt till mig (alltså i n t e via Johan Nordlander-sällskapet) under adress Domsjövägen 14, 892 00 D O M S J Ö.

På förhand ett hjärtligt tack för hjälpen.

Arne Söderlind. "

Jag vill uppmuntra även andra att inkomma med frågor till sällskapet, både sådana som redaktionen kan söka besvara och sådana som riktas till sällskapets övriga medlemmar. Adressen är: Johan Nordlander-sällskapet, Humanisthuset, 901 87 Umeå.

Till Redaktionen har följande skrifter inkommit (till 1.1.80):
Källström, Jonas. Första antikvitetshandelns resa på cykel genom Medelpad. Bemärkt besök i Stöde. Upptäckten av Söderalaflöjeln. Källström, Jonas. Skogsavverkningarna och flottningens genombrottsår i vår provins. Källström, Jonas. Wigge by i Stöde socken. Från förhistorisk tid. Nordlander, Johan. Utkast till beskrifning öfwer Stöde socken vid Medelpads södra ådal belägen. Författad 1769- af Magn. N. Nordenström.
Jag vill vädja till medlemmar och andra att skänka litteratur, ny som gammal, inom sällskapets intresseområden till redaktionen.

Vidare kan jag meddela att Redaktionen f.n. håller på att samla ihop bidrag till en samlingsvolym kring norrländska problem, vilken beräknas utkomma någon gång under hösten. Hitintills har bidrag lovats om trojaborgar efter Västerbottenskusten, de arkeologiska utgrävningarna i Gene (Själevad), sockenlappar och tiggarlappar, Nordlanders källutgåvor, handeln i Norrbotten under 1500-talet m.m. Volymen beräknas omfatta cirka 150 sidor.

Ifall någon, med anledning av vad som ovan sagts eller i något annat ärende, skulle vilja komma i kontakt med redaktionen erinras om adressen ovan. Välkomna med synpunkter!
Lars-Erik Edlund